

Bertold Bretholz

Václav Nečada

Bertold Bretholz se narodil 9. července 1862 v Příboře.¹ Pocházel ze židovské rodiny a teprve během studii ve Vídni konvertoval k evangelické víře augsburského vyznání.² Ve Vídni studoval historii, filosofii a právo a absolvoval zde rovněž Institut für Österreichische Geschichtsforschung. Patřil mezi žáky Teodora Sickla a účastnil se rovněž práce na MGH.³ Během svého vídeňského pobytu se učil také dva roky česky, zřejmě už s vidinou svého budoucího působení na Moravě. Během pohovoru na místo archiváře v zemském archivu, pak byl skutečně osloven dvěma poslanci česky. V této době totiž nepřipadalo v úvahu, že by toto místo mohla získat osoba, která by neovládala zcela češtinu. V jeho úsilí o získání místa jej podporoval i Teodor Sickel, který jej doporučil na místo moravského historiografa.⁴ To místo získal v roce 1892 a byl posledním držitelem této funkce, neboť tato zanikla, když se Bretholz stal v roce 1898 úředníkem zemského archivu. Jakožto moravský historiograf vydal dva svazky díla *Geschichte Mährens* (první v roce 1893, druhý 1895). Tyto své dějiny dovedl do roku 1197.⁵ S tím že první svazek stihl předložit zemskému výboru díky své pílí již 6 měsíců po svém ustanovení historiografem.⁶ Funkce moravského historiografa si ale Bretholz moc necenil. Bretholz tehdy totiž než o čestnou funkci historiografa spojenou s velkou prací na dějinách usiloval o získání místa skýtajícího lepší finanční zabezpečení, neboť v roce 1894 se oženil s Karolinou Weiserovu, se kterou pak měl tři děti.⁷

V roce 1895 se stal brněnským městským archivářem, jímž byl až do převratu v roce 1918.⁸ Od roku 1898 začíná Bretholz pracovat rovněž v zemském archivu, kde se

¹ Hrubý, František: *Bertold Bretholz*. ČČH 42, 1936, s. 642.

² Stoklásková, Zdeňka: *Konvertitova kariéra. Bertold Bretholz a jeho snaha po uplatnění*. In: Německá medievistika v českých zemích do roku 1945. Praha 2004, s. 273.

³ Hrubý, F.: *Bertold Bretholz*. ČČH 42, 1936, s. 642.

⁴ Stoklásková, Z.: *Konvertitova kariéra. Bertold Bretholz a jeho snaha po uplatnění*. In: Německá medievistika v českých zemích do roku 1945. Praha 2004, s. 274-275.

⁵ Hrubý, F.: *Bertold Bretholz*. ČČH 42, 1936, s. 642.

⁶ Průvodce po Statním archivu v Brně. Brno 1954, s. 62.

⁷ Stoklásková, Z.: *Konvertitova kariéra. Bertold Bretholz a jeho snaha po uplatnění*. In: Německá medievistika v českých zemích do roku 1945. Praha 2004, s. 274-275.

⁸ Hrubý, F.: *Bertold Bretholz*. ČČH 42, 1936, s. 642.

v roce 1900 stává ředitelem. Neměl zde ale nejlepší vztahy s českými pracovníky a měl být jako šéf velmi přísný a pořádek v archivu mu měl být nadevše. Ocenění si nevysloužil ani jeho první svazek dějin Moravy, o kterém české mladočeské noviny referovaly: „Ani o den déle nesmí tento pan doktor zůstat v Zemském domě, ani krejcar mu již nesmí být vydán ze Zemské pokladny, naši poslanci již naleznou prostředky, jak vyhnat tohoto německého kozla ze zelených luk našich slávy plných dějin.“ Celý článek pak uvedly nadpisem *Místo dějin – pamflet*.⁹ Po vzniku republiky se Bretholzova situace v archivu dále komplikovala a usiloval proto dokonce o profesuru v Berlíně. Tyto jeho snahy, ale vyšly naprázdno zřejmě pro jeho židovský původ,¹⁰ a tak nakonec zůstal v zemském archivu v pozici ředitele až do roku 1926. Odchod do penze na úřední pokyn pak nijak nepodlomil Bretholzovu pracovní energii a ten vydal v roce 1930 rozsáhlou edici lichtenštejnského urbáře.¹¹ Těžkou ránou bylo ale pro Bretholze převzetí moci v Německu nacisty v roce 1933. Bertold Bretholz zemřel 27. listopadu 1936.¹²

Mezi významné práce Bretholze patří *Die Tataren in Mähren und die moderne mährische Urkundenfälschung*, v kterém odhalil některé Bočkovy padělky. V roce 1903 vydal poslední dva svazky (14,15) moravského diplomatáře. V roce 1906 vyšlo jeho dílo *Lateinische Paläographie*, které hodnotil dokonce i František Hrubý jako „dobrou knížku“. V roce 1911 vydal 7. svazek *Libri citationum et sententiarum*. V roce 1923 vydal novou kritickou edici Kosmovy kroniky v MGH, která dodnes nebyla nahrazena. Z jeho činnosti v brněnském městském archivu pak povstala kniha *Geschichte der Stadt Brünn*.¹³

Vidíme tedy velkou šíři témat, kterým se Bertold Bretholz věnoval. Tuto skutečnost následovně v negativním duchu konstatoval i František Hrubý: „Než takový, spíše

⁹ Stoklášková, Z.: *Konvertitova kariéra. Bertold Bretholz a jeho snaha po uplatnění*. In: Německá medievistika v českých zemích do roku 1945. Praha 2004, s. 276-277

¹⁰ Tamtéž, s. 277-281.

¹¹ Hrubý, F.: *Bertold Bretholz*. ČČH 42, 1936, s. 644.

¹² Stoklášková, Z.: *Konvertitova kariéra. Bertold Bretholz a jeho snaha po uplatnění*. In: Německá medievistika v českých zemích do roku 1945. Praha 2004, s. 287.

¹³ Hrubý, F.: *Bertold Bretholz*. ČČH 42, 1936, s. 642-643.

*žurnalisticky založený duch vedl Bretholze stále k tématům a podnikům novým, takže z celé řady jeho děl stala se nedokončená torsa nebo zlomky.*¹⁴

Bretholz vedl četné historické spory s českými historiky. Například o Kristiána, kde se stavěl proti Pekařovi, nebo pak o svou protikolonizační teorii s kterou vystoupil v roce 1912. Tehdy ji odmítl Šusta, ale Bretholz na ní trval dále a spor o ni se rozhořel znovu v roce 1921, poté co Bretholz vydal *Geschichte Böhmens und Mährens*. Tehdy se proti němu postavil v Lidových novinách a v Českém časopise historickém Pekař a otiskl tyto své námitky pak i v roce 1922 ve zvláštní studii *Objevy Bretholzovy, čili odkdy sedí Němci v naší vlasti*.¹⁵

Podstatou sporu byl vznik německého osídlení na našem území. Proti mínění, že toto osídlení začíná u nás vznikat až na konci 12. století vystoupil Bretholz se svou protikolonizační teorii. Podle Bretholze je německé osídlení již mnohem staršího data. Před příchodem Slovanů v 6-8. století sídlily na našem území germánské kmeny. Podle Bretholze si tyto zachovaly svou svébytnost i po příchodu Slovanů. Ve své kritice Bretholze profesor Josef Pekař poukazuje na to, že prameny znají ale v Čechách pouze Slované a přesvědčivě vyvrátil i další vývody Bretholzovy.¹⁶

Pro zmíněné a ještě četné další spory a pak hlavně asi pro své německé zaměření se dočkal kritiky ještě i v nekrologu, který po jeho úmrtí napsal do Českého Časopisu Historického František Hrubý, který o něm dokonce píše, že tím, že se Bretholz stal po Brandlovi zemským archivář, byla zasažena českému vědeckému životu těžká rána.¹⁷ S odstupem času na to ale nazíral Mojmír Švábenský opačným pohledem: „Nelze přehlédnout, že příchod tohoto archiváře a historika s tehdy nejvyšší možnou odbornou kvalifikací spolupůsobil na Moravě při vzniku nového dějepisného archivního ruchu, a že čeští historikové a archiváři na obranu proti zjevnému nadřizování němectví a neúctě k českému národu i jazyku musili opustit Brandlův mrtvolný archivní klid.“ Velice

¹⁴ Hrubý, František: *Bertold Bretholz*. ČČH 42, 1936, s. 643

¹⁵ Hrubý, František: *Bertold Bretholz*. ČČH 42, 1936, s. 643. Pekařova studie *Objevy Bretholzovy* pak otištěna i ve výběrech Pekařových populárně laděných pracích: Pekař, Josef: *O smyslu českých dějin*. Praha 1990, s. 76-114 a Pekař, Josef: *Postavy a problémy českých dějin*. Praha 1990, s. 69-100.

¹⁶ Pekař, Josef: *O smyslu českých dějin*. Praha 1990, s. 76-114.

¹⁷ Hrubý, František: *Bertold Bretholz*. ČČH 42, 1936, s. 644.

střídmě ale hodnotili Bretholze i němečtí historikové a to snad pro neudržitelnost jeho teorie a snad i židovský původ. Naopak Mojmir Švábenský jej hodnotí pozitivně a vedle Jana Losertha jej považuje za nesporně nejvýznamnějšího moravského německého historika a archiváře.¹⁸

¹⁸ Švábenský, Mojmir: *Počátky, názvy a zaměstnanci Moravského zemského archivu*. Brno 1991, s. 127-128.